บทบาทด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีของกรรมการอิสระในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย

Independent Directors' Corporate Governance Roles in the Listed Companies in Thailand

วีรพงษ์ ชุติภัทร์

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000

E-mail: doctorwe@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีของกรรมการอิสระในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากข้อมูลปฐม และข้อมูลทุติยภูมิ โดยนำเสนอในรูปพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า หลังวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินในเอเชียปี พ.ศ. 2540 ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียได้ชี้ว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไทยขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยเฉพาะคณะกรรมการบริษัทไม่สามารถควบคุมและจัดการคณะผู้บริหารได้แต่เป็นเพียงที่ปรึกษาหรือมีเพียงหน้าที่ตามกฎหมายที่พึงปฏิบัติเท่านั้น นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า "กรรมการอิสระ" ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จะมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นใหญ่ของบริษัท เพราะการเลือกตั้งกรรมการอิสระมักจะมาจากการเสนอชื่อของประธานกรรมการบริษัทในนามของคณะกรรมการบริษัท จำนวนกรรมการอิสระที่ถูกเสนอชื่อส่วนใหญ่จะมีจำนวนเท่ากับจำนวนที่นั่งของกรรมการอิสระที่ว่างลง ทำให้ไม่มีตัวเลือกอื่นนอกจากตัวเลือกที่ถูกเสนอมา ดังนั้นทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับกรรมการอิสระว่ามีความเป็นอิสระจริงหรือไม่ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเพื่อการแก้ปัญหา คือ ประเทศไทยควรมีการตื่นตัวที่จะให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลกิจการที่ดี (corporate governance) และจะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้กรรมการอิสระมีความรู้ความสามารถเพียงพอในการรับมือกับปัญหาต่างๆ และที่สำคัญจะต้องส่งเสริมให้กรรมการอิสระมีความเป็นอิสระเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะทำให้บริษัทสามารถดำเนินกิจการเป็นไปอย่างสุจริต โปร่งใส และเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: *การกำกับดูแลกิจการที่ดี กรรมการอิสระ กรรมการบริหาร กรรมการที่ไม่บริหาร*

Abstract

The objective of this research is to study the role of independent directors in corporate governance in the listed companies in Thailand. The study is documentary research and In-depth interview. The data were drawn from primary and secondary sources and analyzed by content analysis. The result of this study shows that after "Asian Crisis" originated in Thailand in 1997, Asian Development Bank had studied and investigated the causes of one of the most severe crises in the 1990's. Lack of planning and management seemed to play the important role, whereas the lack of corporate governance was also the major key to the crisis. In particular, the board of directors could not control the company's management and acted as rubber-stamp for approval of the management's proposals. Therefore, to enhance the corporate performance, corporate governance was regarded as one of the most important tools which had to be urgently implemented. Recommendations from this study are that independent directors are deemed as one of the important factors for the implementation of corporate governance principles. Consequently, the purpose of this research is to study the awareness and roles of independent directors that affect the development of corporate governance in listed companies in Thailand.

Keywords: *corporate governance, independent directors, executive directors, non-executive director*

---

1. บทนำ

ในปี พ.ศ.2540 เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ขยายไปทั่วประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนส่งผลกระทบต่อประเทศไทย โดยผลประกอบการตลอดจนสถานะการเงินของบริษัทส่วนใหญ่ในประเทศลดต่ำลงถึงขั้นขาดทุน บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหลายบริษัทถูกเพิกถอน บางบริษัทต้องปิดกิจการลง และส่วนมากต้องทำการฟื้นฟูกิจการและประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศหยุดชะงัก นักลงทุนทั้งในและนอกประเทศขาดความเชื่อมั่นในการลงทุน และต่างพากันถอนเงินลงทุนออกจากประเทศไทยในที่สุด จากเหตุดังกล่าวถูกมองว่าเกิดจากปัญหาการบริหารงานที่ผิดพลาดและการขาดจริยธรรมของผู้บริหาร ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งเกิดจากการที่บริษัทขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยเฉพาะคณะกรรมการบริษัทไม่สามารถควบคุมและจัดการคณะผู้บริหารได้ เพราะเป็นแค่เพียงที่ปรึกษาหรือมีเพียงหน้าที่ตามกฎหมายที่พึงปฏิบัติเท่านั้น ทั้งที่ควรจะเป็นผู้กำหนดนโยบายบริษัทและควรเป็นผู้คุ้มครองผลประโยชน์ให้แก่ผู้ถือหุ้น (McLaughlin, 1996)

อย่างไรก็ดีหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียปีพ.ศ. 2540 คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ก.ล.ต.) ได้กำหนดระเบียบที่จะทำให้เกิดการกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้น โดยกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ทุกบริษัทจะต้องจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ซึ่งจะเป็นหน่วยที่รับผิดชอบในการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินได้อย่างโปร่งใส ทั้งนี้ ก.ล.ต.ได้ให้ความสำคัญกับกรรมการอิสระในการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยกำหนดให้คณะกรรมการตรวจสอบมีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน และในจำนวนนี้จะต้องมีกรรมการอิสระไม่น้อยกว่า 3 คน ในการกำหนดระเบียบนี้จะเห็นว่า ความเป็นอิสระของกรรมการเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Reiter, 1999)

เงื่อนไขดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาประเด็นที่ว่า "ความไม่เป็นอิสระของกรรมการอิสระจะมีผลต่อผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยหรือไม่เพียงใด" และในประเด็นที่ว่า "ที่มาและคุณสมบัติของกรรมการอิสระควรเป็นอย่างไร"

นอกจากนั้น การรับรู้ของผู้ถือหุ้นรายย่อยที่มีต่อบทบาทของกรรมการอิสระที่จะรักษาผลประโยชน์ของบริษัทยังเห็นว่าไม่มีความชัดเจนพออีกด้วย ต่อประเด็นนี้งานวิจัยเรื่อง Corporate Governance in Thailand (Connelly and Limpaphayom, 2004) พบว่า กรรมการบริษัทมีทัศนคติที่ต้องการจะปรับปรุงการรับรู้ของผู้ถือหุ้นของบริษัท และกรรมการอิสระถูกคาดหวังว่า จะต้องแสดงความเป็นผู้นำในการหลีกเลี่ยงการควบคุมจากเจ้าของเดิมหรือผู้ถือหุ้นใหญ่ ที่หลายครั้งจะพยายามทุกวิถีทางในการใช้อำนาจทางที่ผิดเพื่อผลประโยชน์ของตน ประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า "ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของผู้ถือหุ้นที่มีต่อบทบาทกรรมการอิสระในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัทเป็นอย่างไร"

งานวิจัยดังกล่าว ยังให้การสนับสนุนบทบาทของกรรมการอิสระ โดยให้ข้อสรุปว่า การพัฒนาการกำกับดูแลกิจการในประเทศไทยจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อกรรมการอิสระแสดงความเป็นอิสระและความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะความพยายามในการตรวจสอบรายงานทางการเงินต่างๆ การวิจัยยังเพิ่มเติมด้วยว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้นจะบังเกิดผลได้ก็ต่อเมื่อการกำกับดูแลกิจการที่ดีภายในบริษัทบรรลุผล ไม่ว่าจะเป็นด้านการบัญชี การเปิดเผยข้อมูล หรือมาตรฐานการตรวจสอบ ดังนั้นจึงนำมาสู่วิจัยข้อสุดท้ายที่ว่า "ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับบทบาทกรรมการอิสระของผู้ถือหุ้นรายย่อยกับความเป็นอิสระของกรรมการอิสระว่าเป็นอย่างไร"

ผลการศึกษาอาจใช้เป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นให้กับตลาดหลักทรัพย์รวมถึงผู้ใช้ข้อมูลในตลาดทุน ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนกับกรรมการอิสระในบริษัทนั้นๆ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาว่ากรรมการอิสระที่ขาดความเป็นอิสระ จะทำให้เกิดผลเสียหายต่อผลประโยชน์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือไม่

2. เพื่อศึกษาที่มาและคุณสมบัติของกรรมการอิสระ ในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. เพื่อศึกษาการรับรู้และการยอมรับของผู้ถือหุ้นต่อบทบาทของกรรมการอิสระในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ดำเนินการโดยการสร้างเครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล ตามการศึกษาแบบกรณีศึกษา ประกอบกับการจัดการสัมมนาทางวิชาการในหัวข้อ "กรรมการอิสระ: การรับรู้และบทบาทในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย" ขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กิจกรรมครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากรรับเชิญดังนี้ นายวสันต์ เทียนหอม ผู้ช่วยเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ นายชัยยุทธ์ ชำนาญเลิศกิจ รองผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นายชาญชัย จารุวัสตร์ กรรมการอำนวยการสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย นายสรรเสริญ นิลรัตน์ นายกสมาคมส่งเสริมผู้ลงทุนไทย และ รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานและผู้อำนวยการโครงการปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธรรมาภิบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

การสำรวจความคิดเห็นโดยการใช้แบบสอบถามและนำผลที่ได้รับไปประมวลผล ได้จากการส่งแบบสอบถามไปยังสมาชิกสมาคมส่งเสริมผู้

ลงทุนไทยจำนวนทั้งสิ้น 1,147 คน โดยที่อยู่ของสมาชิกสมาคมส่งเสริมผู้ลงทุนไทยที่ส่งข้อมูลไปนั้น ได้รับความเอื้อเฟื้อจากสมาคมส่งเสริมผู้ลงทุนไทย แบบสอบถามดังกล่าว ซึ่งได้เริ่มส่งออกไปเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 และได้รับข้อมูลกลับมาอย่างต่อเนื่องจนถึงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ภายในเวลาหนึ่งเดือนเต็ม มีแบบสอบถามที่ส่งกลับมาจำนวนทั้งสิ้น 165 ฉบับ โดยพบว่าเอกสารที่ส่งกลับมามีไม่ตอบคำถามใดๆเลยจำนวน 2 ฉบับ ดังนั้นเอกสารที่จะสามารถใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 163 ฉบับ ทั้งนี้ตัวแปรในการออกแบบสอบถามครั้งนี้ แบ่งได้เป็น 4 ส่วนดังนี้ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมี 4 คำถาม ส่วนที่สองเกี่ยวกับข้อมูลบริษัทที่ผู้ตอบแบบสอบถามลงทุนมีจำนวน 3 คำถาม ส่วนที่สามเกี่ยวกับกรรมการและกรรมการอิสระมี 13 คำถาม และสุดท้ายส่วนที่สี่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ถือหุ้นมี 3 คำถาม

4. ผลการศึกษา

ในประเทศอังกฤษมีรายงานฉบับหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลกิจการที่ดีที่มีชื่อว่า “Cadbury Report” ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ “การกำกับดูแลกิจการที่ดี” ว่า เป็นระบบซึ่งทำให้บริษัทสามารถที่จะถูกนำทางและถูกควบคุมได้ (Cadbury Committee, 1992) โดยแก่นแท้ของรายงานยังครอบคลุมถึงระบบการบริหารงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ และเน้นในความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้บริหารกับผู้ถือหุ้น ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทและพนักงานบริษัท ในขณะที่ Academy of Corporate Governance แห่งเมือง Hyderabad ประเทศอินเดียได้ให้คำนิยามไว้ว่า “กรรมการอิสระ คือ ผู้ที่ได้รับเลือกจากผู้ถือหุ้นให้เข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริษัท ทั้งนี้จะต้องไม่มีความผูกพันใดๆกับบริษัทในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์กับบริษัท ความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมของบริษัท ความสัมพันธ์ในฐานะองค์กรมืออาชีพที่จะต้องตรวจสอบหรือทำการใดๆให้บริษัท และจะต้องไม่ได้รับการบริจาคทั้งส่วนตัว องค์กร หรือสาธารณกุศลจากบริษัท เพื่อที่จะดำรงความเป็นอิสระของกรรมการคนนั้นๆ”

International Finance Corporation (IFC) ได้ให้ความหมายของ “กรรมการอิสระ” ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2545 ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมว่า กรรมการอิสระจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดหลายข้อด้วยกัน เช่น ไม่เป็นลูกจ้าง พนักงาน หรือผู้บริหารที่ได้เงินเดือนประจำของบริษัท บริษัทใหญ่ บริษัทย่อย บริษัทร่วม บริษัทย่อยลำดับเดียวกัน หรือนิติบุคคลที่มีความขัดแย้ง เว้นแต่จะได้พ้นจากการมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี เป็นต้น

ในประเทศไทยก็มีคำจำกัดความของกรรมการอิสระที่เป็นรูปธรรมเช่นกัน โดยเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2551 คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งสหรัฐอเมริกาได้อนุมัติคำนิยามใหม่ตามที่ตลาดหลักทรัพย์แนสแดคเสนอมา และตามมาด้วยการอนุมัติคำขอของตลาดหลักทรัพย์นิวยอร์คเกี่ยวกับนิยามใหม่นี้เช่นกัน เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2551 ทั้งนี้ให้มีความหมายไปในลักษณะเดียวกันคือ กรรมการอิสระจะขาดความเป็นอิสระทันที ถ้ามีคุณสมบัติตรงตามข้อกำหนด เช่น เป็นกรรมการสมาชิกในครอบครัวของกรรมการ หรือสมาชิกในครอบครัวของผู้เป็นผู้ตรวจสอบภายใน หรือผู้ถือหุ้นใหญ่ในครอบครัวของบริษัทตรวจสอบบัญชีจากภายนอก หรือเคยเป็นกรรมการหรือสมาชิกของครอบครัวของกรรมการ หรือเป็นพนักงานหรือผู้ถือหุ้นใหญ่ของบริษัทตรวจสอบภายในระยะเวลาสามปี นับจากวันที่สิ้นสภาพดังกล่าว เป็นต้น

สำหรับ"การกำกับดูแลกิจการที่ดี" ในตลาดทุนโลกนั้น หลักการของOrganisation for Economic Co-operation and Development (OECD) เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในหลายประเทศ หลักการการกำกับดูแลกิจการที่ดีของ OECD ที่ใช้เป็นหลักคือ หลักการการกำกับดูแลกิจการที่ดีที่ได้ตีพิมพ์และออกมาเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2542 และได้รับการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2547 (OECD, 2004) ข้อดีของหลักการดังกล่าวคือการยอมรับว่าแต่ละประเทศมีระบบกฎหมาย วัฒนธรรม และโครงสร้างทางธุรกิจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกประเทศ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กับบริษัทมหาชนหรือบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศนั้นๆ โดยเน้นประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้ กำหนดให้มีการวางพื้นฐานที่ดีสำหรับโครงสร้างของการกำกับดูแลกิจการที่มีประสิทธิภาพ สิทธิของผู้ถือหุ้นและบทบาทหลักของการเป็นเจ้าของ การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการกำกับดูแลกิจการ การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใสของข้อมูล และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2543 มีพัฒนาการทางการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างมากมาย โดยได้มีการรายงานการเงินที่ออกมาบังคับใช้คือ Cadbury report (1992), และ Greenbury report (1995) นอกเหนือจากการนำไปประยุกต์ใช้ในสหราชอาณาจักรแล้ว ยังได้มีการนำไปใช้ต่อในประเทศออสเตรเลียและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปเศรษฐกิจในส่วนกฎหมายบรรษัท (Corporate Law Economic Reform Program-CLERP) อีกด้วย

ในสหรัฐอเมริกา หลังจากที่เกิดเหตุการณ์การล่มสลายของ Enron และ WorldCom ทำให้ตลาดหุ้นของสหรัฐอเมริกาถูกกระทบอย่างรุนแรง จนนักลงทุนมีความลังเลในความถูกต้องของงบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนอื่นๆตลอดจนการขาดความเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ต่อมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ในสหรัฐอเมริกาจึงต้องออกกฎหมายที่เรียกว่า Sarbanes-Oxley Act (Grunewald, 2008) ขึ้นมา เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 เพื่อปกป้องนักลงทุน โดยการปฏิรูปความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในสหรัฐอเมริกา ในการนี้ประธานาธิบดีจอร์จ บุช ได้กล่าวเกี่ยวกับกฎหมายฉบับนี้ไว้ว่า "เป็นกฎหมายที่ตั้งใจมีไว้เพื่อกีดขวางการฉ้อฉลทางบัญชี(Accounting fraud) และลงโทษองค์กรที่กระทำผิด และเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินพิจารณาโทษสำหรับผู้กระทำผิด อีกทั้งยังปกป้องผลประโยชน์ของพนักงานและผู้ถือหุ้น"

"การกำกับดูแลกิจการที่ดี" ในประเทศไทยได้ยึดถือหลักการกำกับดูแลกิจการของ OECD มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยก็ได้ปรับปรุงหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียนเสียใหม่ โดยแบ่งเป็นห้าหมวด ได้แก่ สิทธิของผู้ถือหุ้น การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน บทบาทของผู้มีส่วนได้เสีย การเปิดเผยข้อมูลและโปร่งใส และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ทั้งนี้ในแต่ละหมวด เนื้อหาถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนของหลักการ และส่วนของแนวปฏิบัติที่ดี (ต.ล.ท., 2549)

5. การอภิปรายผล

จากข้อมูลที่ได้รับมาทั้งในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การจัดงานสัมมนาทางวิชาการ และการทำแบบสอบถามเพื่อให้สมาชิกสมาคมส่งเสริมผู้ลงทุนไทยตอบคำถามและให้ข้อมูลในการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1) ความไม่เป็นอิสระของกรรมการอิสระ มีผลต่อผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย โดยพบว่า ประเด็นความเป็นอิสระของกรรมการมีผลต่อผลประโยชน์ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น มีผลในระดับปานกลางไปจนถึงระดับมากที่สุด ขณะที่ประเด็นการปกป้องผลประโยชน์ของของผู้ถือหุ้นก็ถือว่ามีนัยยะ กล่าวคือกรรมการอิสระกล้าที่จะให้ความเห็นค้านในการประชุมกรรมการ และการประชุมสามัญประจำปี โดยมีความกล้าพอที่จะคัดค้านหากมีการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อผลประโยชน์ของบริษัท และกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลต่อผู้ถือหุ้นทั้งในที่ประชุมและต่อสาธารณชน หากมีการกระทำใดๆที่ส่งผลเสียหายต่อบริษัทอย่างรุนแรง ผลที่ออกมาดังกล่าวแสดงอย่างชัดเจนว่ากรรมการมีความอิสระเพียงพอและมีความกล้าที่จะกระทำการดังกล่าว ส่วนประเด็นความเป็นอิสระของกรรมการอิสระจะคงอยู่ตลอดไปตราบจนสิ้นวาระของการเป็นกรรมการนั้น ผลที่ออกมาก็แสดงว่าความเป็นอิสระจะดำรงอยู่ตลอดเวลา และประเด็นสุดท้าย กรรมการอิสระมีความเป็นอิสระเพียงพอที่จะยอมเสียสละโดยการลาออก หากเกิดกรณีที่มีการอนุมัติใดๆที่ส่งผลเสียหายต่อบริษัทอย่างรุนแรงนั้น ผลที่ออกมาก็แสดงว่ากรรมการอิสระกล้าที่จะลาออก

ผลที่ออกมาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง Effect of Board Independence on Incentive Compensation and Compensation Disclosure โดย Volkan Muslu (Muslu, 2005) ที่พบว่า บริษัทที่มีจำนวนกรรมการและกรรมการอิสระจำนวนมากที่ไม่มีความเป็นอิสระ มักจะให้ผลตอบแทนต่อผู้บริหารมากกว่าบริษัทที่กรรมการและกรรมการเป็นอิสระมากกว่า

2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือหุ้นที่มีต่อกรรมการอิสระ ในประเด็นที่มาและคุณสมบัติของกรรมการอิสระเป็นอย่างไรนั้น พบคำตอบหลากหลายดังนี้คือคุณสมบัติของกรรมการอิสระที่ได้รับคัดเลือกมานั้น ส่วนใหญ่จะมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกับเจ้าของมากที่สุด การเลือกกรรมการอิสระมักจะมาจากการตัดสินใจของคณะกรรมการ กรรมการอิสระควรมีพื้นฐานวิชาชีพเป็นนักบัญชีสูงที่สุด ผู้ลงทุนไม่ทราบว่ากรรมการอิสระในบริษัทที่ตนลงทุนไปมีความเป็นอิสระมากน้อยเพียงใด ประธานคณะกรรมการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไม่น่าจะมาจากกรรมการอิสระ กรรมการอิสระควรมีการอบรมความรู้จากสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD) และความรู้ทางด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีมากที่สุดสูงมากกว่าร้อยละ 50

ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่ามีความขัดแย้งในบางส่วนกับงานวิจัยเรื่อง Factors that Determine Corporate Governance in Thailand โดย Chatrudee Jongsureyapart (Jongsureyapart, 2006) ที่วิจัยเกี่ยวกับการศึกษาด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดี ซึ่งพบว่า ร้อยละ 87 เป็นกรรมการที่ได้รับการอบรมในด้านนี้ ในขณะที่หากคำถามเปลี่ยนไปเป็นกรรมการได้รับการอบรมจากสมาคมส่งเสริมกรรมการบริษัทไทยหรือไม่ จำนวนกรรมการที่ได้รับการอบรมจะมีเพียงร้อยละ 37 เท่านั้น ดังนั้นประเด็นความเป็นมาและคุณสมบัติของกรรมการอิสระจึงมีความปรวนแปรสูง นอกจากนั้นยังมีนักวิจัยหลายคนที่แสดงความเห็นว่า มีความต้องการการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างยิ่ง เพื่อที่จะรักษามูลค่าการตลาดของบริษัทให้อยู่ในระดับสูง และเพื่อแสดงให้สาธารณชนเห็นว่ามีการกำกับดูแลกิจการที่ดีในองค์กรที่ได้ลงทุนไป

3) ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของผู้ถือหุ้นที่มีต่อบทบาทกรรมการอิสระ ในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัทเป็นอย่างไรนั้น พบคำตอบต่างๆดังนี้คือ ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่จะไม่ทราบว่าระยะแรกของการเป็นกรรมการอิสระนั้นเป็นมาแล้วกี่ปี การคัดเลือกกรรมการและกรรมอิสระเป็นไปอย่างเหมาะสม

การจัดเตรียมข้อมูลของบริษัทเป็นไปอย่างทันเวลาและครบถ้วน มีการประเมินผลการบริหารงานของกรรมการผู้จัดการโดยคณะกรรมการทุกปี การให้ผลตอบแทนแก่กรรมการนั้นยึดหลักการพิจารณาจากผลการดำเนินงานของบริษัท และของกรรมการ และมีการเปิดเผยการทำงานและผลการทำงานของกรรมการและกรรมการอิสระอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ "กรรมการอิสระนั้นมีบทบาทมากในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับการบริหาร แต่เกี่ยวกับการคานอำนาจในการบริหารเรื่องนโยบายในการสร้างดุลมากขึ้น แต่ทั้งหมดแล้ว มันก็เป็นทฤษฎีทั่วไปที่ว่า มีมือซ้ายแล้วก็มีมือขวาคือกรรมการอิสระซึ่งจะได้ดีขนาดไหนก็ตาม จะไม่มีประโยชน์ ถ้าบริษัทไม่เห็นพ้องด้วย ซึ่งบริษัทได้กรรมการอิสระที่ดีมากเข้ามาช่วย แต่ไม่ได้ใช้ให้ตรงกับความสามารถ บางท่านก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร"

โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา ถ้าเราสามารถทำให้บรรดากรรมการของบริษัทเข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบหน้าที่ของตัวเองก็น่าจะเกิดผลดีต่อการบริหารงานของบริษัทไปในทางต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของบริษัท ต้องคำนึงประโยชน์ผู้ถือหุ้นโดยรวมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหนทางที่ก้าวมาในเรื่องที่สำคัญ ทีนี้ในเรื่องของกรรมการอิสระก็จะเป็นที่มาส่วนหนึ่งในกรรมการตรวจสอบซึ่งปัจจุบันก็จะมีอย่างน้อย 3 คน ซึ่งคนหนึ่งก็จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการสอบถามงบการเงิน อันนี้ก็จะทำให้บทบาทของกรรมการตรวจสอบเป็นตัวคอยถ่วงดุลกับกรรมการที่เป็นเอคเซคคูทีฟไดเรคเตอร์ ซึ่งต้องดูเกี่ยวกับการควบคุมภายใน การบริหารความเสี่ยงของบริษัท เรื่องรายการที่เกี่ยวโยงกันกับทางด้านผู้บริหารบริษัทพวกนี้ กรรมการตรวจสอบควรจะเป็นคนที่คอยเช็คดูซะก่อนว่า มันจะมีผลกระทบกับฐานะการดำเนินงานของบริษัท หรือว่าจะทำให้เอื้อประโยชน์กับทางด้านของผู้บริหารบริษัทหรือไม่ ถ้าหากว่ากรรมการตรวจสอบทำหน้าที่อันนี้ได้ดี ผมคิดว่าทางด้านผู้ถือหุ้นก็จะเบาใจไปได้มากเลย อันนี้ก็กำลังเป็นสิ่งที่กรรมการตรวจสอบในบริษัทเริ่มจะมีความเข้าใจในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น"

4) ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับบทบาทกรรมการอิสระของผู้ถือหุ้นรายย่อยกับความเป็นอิสระของกรรมการอิสระว่าเป็นอย่างไร ประเด็นนี้พบคำตอบดังนี้ กรรมการผู้จัดการส่วนใหญ่จะไม่ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการของบริษัทด้วย กรรมการผู้จัดการและผู้ใกล้ชิดรวมกันแล้วส่วนใหญ่จะไม่เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท กรรมการผู้จัดการเป็นผู้กำหนดทิศทางการบริหารงานของบริษัท ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่จะไม่แน่ใจว่ากรรมการอิสระในบริษัทเป็นอิสระจากการบริหารงานและผู้ถือหุ้นมากน้อยเพียงใด กระบวนการแต่งตั้งและคัดเลือกคณะกรรมการใหม่มีการเปิดเผยที่ชัดเจน กรรมการอิสระควรจะมีอย่างน้อยหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด และคณะกรรมการตรวจสอบประกอบด้วยกรรมการอิสระทั้งหมด

งานวิจัยข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Asian Development Bank (ADB) (ADB, 2000) ที่ว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดีจะสามารถปกป้องผลประโยชน์ของผู้ลงทุน และลดความเสี่ยงที่เกิดจากระบบที่ไม่โปร่งใสและความไม่มีเสถียรภาพทางการเงิน การกำกับดูแลกิจการเป็นเรื่องของระบบที่มีกระบวนการและโครงสร้างของภาวะผู้นำและการควบคุมของกิจการเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อผลักดันให้เกิดความรับผิดชอบตามหน้าที่ด้วยความโปร่งใส และเพิ่มคุณค่าให้กับผู้ถือหุ้นในระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียและสังคม

นอกจากนั้นยังมีผลงานวิจัยที่สอดคล้องกันจากงานวิจัยเรื่อง Corporate Governance in Thailand ของ Limpaphayom & Connelly (2004) ซึ่งชี้ว่ากรรมการมีความจำเป็นต้องปรับปรุงบทบาทของตนใน

การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของบริษัท โดยกรรมการทุกคน ต้องมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง และเขาเหล่านั้นก็จะไปปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นต่อไป ส่วนผู้ถือหุ้นเองก็มีบทบาทสำคัญในการควบคุมบริษัททางอ้อมเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการ และมีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ ๆ ของบริษัทโดยผ่านที่ประชุมผู้ถือหุ้น และแต่งตั้งผู้สอบบัญชีอิสระเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับรายงาน นอกจากนี้เพื่อให้การกำกับดูแลกิจการมีประสิทธิผลมากขึ้น และเป็นไปตามแนวคิดของการกำกับดูแลกิจการที่ดี จึงมีการจัดตั้งกรรมการอิสระขึ้นเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ความเป็นอิสระของกรรมการอิสระดูจะเป็นข้อกังขาข้อใหญ่ในใจของผู้ถือหุ้นรายย่อย ดังนั้นการทดสอบว่ากรรมการอิสระมีความเป็นอิสระที่แท้จริงหรือไม่จึงอาจเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดสำหรับผู้ถือหุ้นรายย่อยในการยอมรับบทบาทของกรรมการอิสระ

6. บทสรุป

การกำกับดูแลกิจการที่ดีในประเทศไทยนั้นได้นำมาใช้ทั้งในด้านการบังคับใช้และด้านสมัครใจ โดยเฉพาะในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จึงมีการออกกฎเกณฑ์มาบังคับใช้โดยคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ และโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ส่วนในด้านสมัครใจก็มีการก่อตั้งสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทยเพื่อให้ความรู้แก่กรรมการบริษัทให้มีความรู้ความเข้าใจในการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

กรรมการอิสระถูกเน้นให้มีความสำคัญในระดับต้นๆในกระบวนการดังกล่าว นับตั้งแต่กฎเกณฑ์ที่กำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบ โดยที่คณะกรรมการตรวจสอบจะต้องมีกรรมการอิสระ ไปจนถึงคณะกรรมการตรวจสอบจะต้องมีกรรมการเป็นกรรมการอิสระทั้งหมด หรือมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้เพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อถือที่มีต่อกรรมการอิสระว่าจะเป็นกลไกที่มีความสามารถขับเคลื่อนการกำกับดูแลกิจการที่ดีให้เกิดขึ้นในบริษัทนั้นๆ โดยเฉพาะบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ผลวิจัยที่ออกมาแสดงผลให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความไม่เป็นอิสระของกรรมการอิสระจะส่งผลต่อผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยอย่างมีนัยยะ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือหุ้นที่มีต่อกรรมการอิสระในประเด็นที่มาและคุณสมบัติของกรรมการอิสระก็มีนัยยะเช่นกัน แต่เป็นไปในทิศทางที่ว่าให้ความสำคัญกับคุณสมบัติข้อใดบ้าง และความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของผู้ถือหุ้นที่มีต่อบทบาทของกรรมการอิสระในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัทนั้นก็มีนัยยะ (Harvard, 2006) นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับบทบาทกรรมการอิสระของผู้ถือหุ้นรายย่อยกับความเป็นอิสระของกรรมการอิสระก็มีนัยยะเช่นกัน แต่มีน้ำหนักที่แตกต่างกันในแต่ละหัวข้อ

แนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2540 ส่งผลให้เกิดการนำการกำกับดูแลกิจการที่ดีมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม และนำมาซึ่งการให้ความสำคัญกับบทบาทของกรรมการอิสระในการกำกับดูแลกิจการที่ดี เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นมิได้ส่งผลเพียงเรื่องการกำกับดูแลกิจการที่ดีและกรรมการอิสระเท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และวิถีชีวิตของทุกคนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย หากในอนาคตมี

เหตุการณ์ใดๆที่มีผลกระทบอย่างมีนัยยะต่อตลาดทุนอีก การศึกษาวิจัยทางด้านกรรมการอิสระก็ควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่ตรงประเด็นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยในอนาคตก็คือ การกำกับดูแลกิจการที่ดีในประเทศไทยควรจะได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เนื่องจากบทบาทการกำกับดูแลกิจการที่ดีในปัจจุบันมักจะอยู่ภายใต้การผลักดันของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผู้ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์โดยตรง อย่างไรก็ตาม หน้าที่ดังกล่าวควรจะเป็นภารกิจหลักของรัฐบาล ในการผลักดันบทบาทกรรมการอิสระให้เกิดขึ้นทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่ต้องดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความสุขทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่นั้น ถ้าตระหนักถึงบทบาทของกรรมการอิสระในการกำกับดูแลกิจการที่ดีทั้งทางภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาชน รัฐบาลก็จะพบว่าสังคมจะดีขึ้น การฉ้อโกงทุจริตจะลดน้อยลง และความโปร่งใสจะเกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การลงทุนจะยิ่งเพิ่มขึ้น ทั้งการลงทุนภายในประเทศและการลงทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากต่างเชื่อมั่นในการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทที่โปร่งใส หากเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจริง ก็จะส่งผลให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง สังคม เศรษฐกิจดีขึ้น และประชาชนก็จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในท้ายที่สุด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมี งานวิจัยในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับผลงานของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับกรรมการอิสระ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนในการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างมีนัยยะ ซึ่งน่าจะมีแนวโน้มที่จะส่งผลอย่างดีต่อการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

7. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา ที่ได้ให้คำแนะนำประเด็นทางทฤษฎีและประเด็นวิจัยสำคัญต่างๆ รวมถึงขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร พลเตชา ดร.กนกรัตน์ ยศไกร และผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ที่เข้ามาร่วมให้ข้อคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มของผู้วิจัย

8. เอกสารอ้างอิง

ต.ล.ท. (2549). หลักการกำกับกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน ปี2549.

ADB. (2000). Corporate Governance and Financial in East Asia: A Study of Indonesia, Republic of Korea, Malaysia, Philippines, and Thailand. Manila.

Cadbury Committee. (1992). Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance.

Greenbury Report. (1995). the United Kingdom Confederation of Business and Industry on corporate governance.

Grunewald, Donald. (2008). The Sarbanes-Oxley Act Will Change the Governance of Non Profit Organizations. In Journal of Business Ethics: Springer Science & Business Media B.V.

Harvard. (2006). Beyond Independent "Directors: a Functional Approach to Board Independence. Harvard Law Review 119 (5):1553-1575.

J.T.Connelly and P.Limpaphayom. (2004). Corporate Governance in Thailand.

Jongsureyapart, Chatrudee. (2006). Factors that Determine Corporate Governance in Thailand. Dissertation Victoria University.

McLaughlin, Ann. (1996). The demand on directors to be independent. In Directors & Boards. 20 Edition.

Muslu, Volkan. (2005). Effect of Board Independence on Incentive Compensation and Compensation Disclosure: Evidence from Europe. MIT. New York Daily News/. 25 March 2002. Worldcom: If CEO fails, the company loses.

OECD. (2004). OECD Principles of Corporate Governance.

Reiter, Barry J. (1999). Independent Directors. Ivey Business Journal 63 (4): 57.